

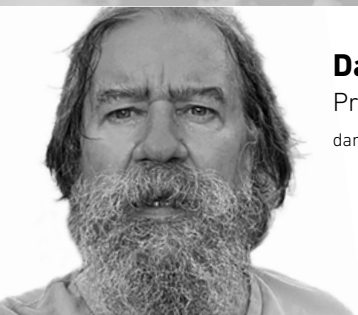
connexions

La llibertat i la igualtat republicanes. Sobre dominacions, mercats i propietat

vista prèvia >

El republicanisme és molt més que un model d'estat sense monarquia. I la llibertat és molt més que l'escanyolida llibertat del liberalisme i del neoliberalisme. La llibertat republicana és incompatible amb la dominació, les grans desigualtats i la injustícia. L'enfocament que ofereix la tradició republicana pot servir com a pilar per afrontar el repte de construir una societat veritablement lliure, genuïnament igualitària i sòlidament fraternal, orientada al bé comú.

Daniel Raventós

Professor de la UB

daniel.raventos@ub.edu

El terme republicanisme és molt ampli. Donada la llarga tradició de més de dos mil·lennis d'aquesta concepció de la llibertat, és força comprensible que la multitud d'aproximacions al republicanisme, en contextos històrics molt diferents i distanciat en el temps, sigui molt diversa. I, per això mateix, el republicanisme no és unívoc. Només situant-nos en autors de les darreres dècades, per a uns és la defensa de la forma d'estat republicana, per a uns altres no té connexions amb el socialisme, i encara per a uns altres més, entre els quals m'incloc, les connexions entre socialisme i republicanisme són notòriament fortes o si més no clarament defensables en nombroses relacions. Dins dels que consideren que el socialisme és hereu o té moltes connexions amb el republicanisme cal destacar un pioner en aquest sentit i mestre per a molts, l'Antoni Domènech (1952-2017).¹ En una de les darreres entrevistes va

1 L'obra d'aquest autor és un treball de gegant per desmuntar creences i mites arrelats en molts àmbits acadèmics. Per exemple, la caracterització habitual històrico-política-filosòfica del liberalisme, els orígens del qual són pregonament antidemocràtics en clar contrast amb el que s'acostuma a llegir i a sentir a moltes facultats de ciències polítiques d'arreu del món.

deixar dit ben clarament: «La tradició socialista prové de la tradició republicana democràtica».² I més recentment, un jove autor de la seva escola escriu que Karl Marx (1818-1883) «va oferir una nova síntesi, socialista, dels fonaments filosòfic-polítics del republicanisme modern».³

Començaré explicant alguns dels elements que considero bàsics quan s'aborda l'estudi del republicanisme. El republicanisme és una tradició política que es remunta a la gran república dels pobres lliures a Atenes a partir del segle VI abans de la nostra era. República que s'inicia a partir de les reformes democratitzadores de Clístenes (570 a.n.e.-507 a.n.e.). Altres fites històriques alimenten i desenvolupen diversos aspectes d'aquesta tradició; sense pretendre ser una relació exhaustiva, podem comptar la república romana, així com les revolucions anglesa, francesa i nord-americana. A més, molt més recentment, a finals del segle XX i principis de l'actual es desen-

2 SZLINDER, «Republicanism, socialismo y renta básica. Entrevista a Antoni Domènech».

3 MANJARÍN, «Marx y la tradición iusnaturalista en un mundo industrializado».

volupen distints estudis històrics i filosòfics que han revitalitzat l'interès pel republicanisme. És el que va rebre el nom de «neorepublicanisme acadèmic» associat especialment a noms com J. G. A. Pocock (1924), Quentin Skinner (1940) i Philip Pettit (1945). Aquesta variant republicana és el corrent principal dins del republicanisme en les universitats anglosaxones.⁴

La dominació

Les societats que hem conegut històricament contenen diversos factors de diferenciació entre unes parts i altres de les seves poblacions que porten al fet que hi hagi, d'una banda, algunes persones amb molt de poder, i d'altra banda, moltes persones amb cap poder. Les primeres dominen les segones. Dominacions n'hi ha de diversos tipus: social, sexual, psicològica, sentimental... Però per al republicanisme històric hi ha una dominació que és la que ha con-

4 Per a un molt recent estat de la qüestió sobre els problemes i els encerts del «neorepublicanisme acadèmic», veure el primer capítol de MARTÍNEZ-CAVA, *Gorros frigos en la guerra fría. El socialismo republicano de E. P. Thompson*.

Una persona pobra no és ni pot ser lliure mentre sigui pobra. Perquè la pobresa no és només privació material. És també dependència de l'arbitri d'altres

figurat el disseny de la història de la nostra espècie: la propietat d'uns, i la riquesa que se'n deriva, i la falta de propietat de la resta. «Una concentració extrema de la riquesa significa una concentració extrema del poder» són les paraules que utilitzen els economistes Emmanuel Saez (1972) i Gabriel Zucman (1986).⁵ Ja Aristòtil (384 a.n.e.-322 a.n.e.) considerava que la principal distinció per entendre tota societat era la distinció entre rics i pobres. Rics eren els qui tenien l'existència material garantida sense dependre d'altres; pobres els que no la tenien i havien de dependre dels primers per existir socialment. Però filem més prim. El republicanisme ha distingit entre *dominium* i *imperium*. El primer concepte fa referència a les dominacions que pateix la població per causa dels poders privats, dels rics, dels oligarques; el segon fa referència a les institucions polítiques.

Més concretament, el *dominium* fa referència a les dominacions que es donen entre els particulars;⁶ al repu-

blicanisme li ha interessat especialment —bé que no exclusivament— la dominació que les grans fortunes privades exerceixen de forma directa i indirecta sobre els altres. *Imperium*, per contra, seria la dominació que el poder públic pot exercir sobre la població, mitjançant legislacions repressives, aparells jurídics, burocràtics, militars i policials invasors, quan no directament repressors, de la llibertat de la ciutadania. No cal dir que l'herència socialista del republicanisme democràtic ha de ser especialment curiosa amb aquesta forma de dominació, després de la nefasta experiència estalinista en diversos països.

Una persona pobra no és ni pot ser lliure mentre sigui pobra. Perquè la pobresa no és només privació material. És també dependència de l'arbitri d'altres, l'aïllament i l'encapsulació social de qui la pateix, i la pèrdua de l'autoestima. La pobresa no és per al republicanisme un tema que es pugui esbandir mitjançant la justícia redistributiva. Republicana-

ment, un estat ha d'eradicar activament la pobresa, o en cas contrari «no té legitimitat —republicana».⁷

La llibertat és el valor suprem del republicanisme. La llibertat només és possible pel republicanisme democràtic si tota la població disposa de les condicions materials d'existència. No es tracta d'igualtat de recursos, sinó de «reciprocitat en la llibertat» per utilitzar les paraules emprades repetidament per Domènec. La reciprocitat en l'exercici de la llibertat només és possible en una comunitat en què les institucions polítiques reconeixen la igualtat civil de tots els seus membres i, per tant, confereix a tots ells l'estatus d'actors socials materialment independents.⁸ Díficil seria de condemnar republicanismament per injusta una distribució desigual de recursos si el seu origen està en les eleccions preses per per-

7 BERTOMEU, «Pobreza y propiedad, ¿Cara y cruz de la misma moneda? Una lectura desde el republicanismo kantiano».

8 Perquè republicanismament mai s'ha entès per societat civil al conjunt de la població sinó al conjunt associat dels qui no depenen d'un altre per viure. És a dir, històricament ha estat una minoria. L'ideal republicà democràtic és que societat civil sigui tothom perquè ningú depengui d'un altre per existir socialment.

5 SAEZ; ZUCMAN, *El triunfo de la injusticia*.

6 O la possibilitat de dominació perquè la dominació és disposicional, la mera possibilitat que es pugui

donar la dominació —i si no es dona és perquè el que la pot exercir per les raons que sigui s'absté de fer-ho— és rebutjada pel republicanisme.

La concepció republicana de la propietat difereix de la concepció que s'ha imposat institucionalment en gran part del món des del segle XVIII fins a l'actualitat

sones que tenen l'existència material garantida. He esmentat el republicanisme democràtic, i és obligat fer la diferenciació entre aquest i el republicanisme oligàrquic. El republicanisme democràtic i l'anti-democràtic —o oligàrquic— comparteixen tant la concepció republicana de la llibertat, com la convicció que tenir l'existència material garantida és requisit per exercir aital llibertat. Mentre el republicanisme oligàrquic sosté que els que no siguin propietaris han de ser exclosos de la plena ciutadania, el republicanisme democràtic defensa que s'han d'assegurar els mitjans perquè tota la població sigui materialment independent i, així, pugui formar part de manera efectiva de la ciutadania.⁹

Més modernament, el concepte d'*imperium* té una relació directa amb la idea de la neutralitat de l'estat. No es tracta de la trivial concepció liberal de l'estat que s'absté de no afavorir determinades concepcions de la

bona vida per damunt d'altres. Això és quelcom que el republicanisme sempre ha donat per descomptat. Però en la tradició republicana, de forma molt més interessant, l'estat ha d'intervenir activament per impedir que els grans poders privats, com ara les multinacionals gegants i les gran fortunes privades, puguin regnar imposant la seva voluntat privada als estats, i posant-los al seu servei, amb l'atac a la llibertat de la majoria no rica que això suposa. Altrament dit, afegint l'*imperium* al *dominium*. La suposada neutralitat de l'estat que ha defensat el liberalisme, en situacions no ja d'asimetria de poder,¹⁰ sinó de desproporció aclaparadora de poder entre les parts, equival a prendre partit fàctic per una d'elles: la part dominant. Per al republicanisme democràtic la neutralitat estatal no és equidistar entre forces tan desproporcionades, ni esperar passivament el previsible resultat de la victòria de la part més forta.

La propietat i el treball assalariat

La concepció republicana de la propietat difereix de la concepció que s'ha imposat institucionalment en gran part del món des del segle XVIII fins a l'actualitat. La propietat s'ha concebut històricament de distintes maneres, però una útil tipologia que es pot rastrejar des d'Aristòtil i el dret romà és la que distingeix entre propietat comuna amb ús privat, privada amb ús comú, comuna amb ús comú i privada amb ús privat.¹¹ Aquesta darrera classe de propietat, ja coneguda pel dret romà, va triomfar en el món modelat pel capitalisme. La cèlebre definició de propietat de William Blackstone (1723-1780) és la següent: «l'exclusiu i despòtic domini que un home exigeix sobre les coses externes del món, amb total exclusió del dret de qualsevol altre individu».¹² Concepció de la propietat que difereix notablement de la concepció republicana. Efectivament, per al republicanisme històric, la propietat s'entén com a control

9 Per a un desenvolupament d'aquesta distinció: DOMÈNECH, *El eclipse de la fraternidad. Una revisió republicana de la tradició socialista*; DOMÈNECH; RAVENTÓS, «Property and Republican Freedom: An Institutional Approach to Basic Income»; i CASASSAS; MARTÍNEZ-CAVA; RAVENTÓS, «Socialismo y renta básica. Razones republicanas de la propuesta».

10 «Asimetries de poder» resulta un elegant eufemisme quan s'empra per caracteritzar situacions com ara la d'una jove que ofereix la seva força de treball a un banc o gran empresa, o la d'un llogater que s'ha quedat sense pis a causa d'un fons voltor immobiliari.

11 DOMÈNECH, «Dominación, derecho, propiedad y economía política popular –Un ejercicio de historia de los conceptos».

12 BLACKSTONE, *Commentaries of the Laws of England*.

En la tradició republicana, Aristòtil definia el treball assalariat com «esclavitud a temps parcial»

sobre els recursos que confereix independència política i personalitat jurídica pròpia, com a condicions de la llibertat. La propietat, des de la perspectiva republicana, és un dret reconegut socialment que s'atorga a persones o entitats, és a dir, ha d'estar regulada pel dret públic. Cal recordar com algunes constitucions han regulat la funció social de la propietat. És a dir, de forma resumida, els drets de propietat privada estan concedits pel sobirà que és —o ha de ser pel republicanisme democràtic— el poble. És a dir: la propietat, per al republicanisme democràtic, és com una relació fiduciària, en què el poble sobirà és el fideicomitent i el propietari és el fideicomisari.¹³ Una concepció molt allunyada de la concepció de domini «exclusiva i despòtica» blackstoniana que a mesura que la manera de produir capitalista es va anar imposant va fer-se hegemònica.

La situació que es dona a les empreses amb el treball assalariat és una realitat de dominació. La immensa majoria de persones assalariades

13 És un estat de la qüestió sobre les distintes relacions fiduciàries que interessaven al republicanisme vegeu MUNDÓ, «Las relaciones fiduciarias y sus contextos: continuidades, analogías y metáforas».

que depenen exclusivament del salari per poder sobreviure està sotmesa.¹⁴ «[E]ls ciutadans sotmesos a un poder arbitrari en el lloc de treball i als quals se'ls nega el control sobre les principals institucions econòmiques de la societat són ciutadans no lliures». ¹⁵ Al llarg de la història del capitalisme es poden constatar situacions diferents al si de les empreses pel que fa a la relació amb els treballadors. Però, tot i feta l'anterior cautela, dins de l'empresa les persones que reben un salari estan en una situació en la que poca cosa poden decidir pel que fa a la forma de produir o de prestar serveis, ni tampoc pel que fa als horaris ni a les condicions generals de treball. Per la seva posició, les persones assalariades tenen la necessitat de mostrar-se submises en situacions clarament desfavorables o haver de dir que sí quan es voldria dir que no. Normalment la possibilitat de ser acomiadades per

14 Si alguna persona no depèn del salari perquè pot sobreviure per altres mitjans —per exemple, gràcies al seu patrimoni—, la condició d'assalariada d'aquesta persona és opcional. Però aquest és el cas menys freqüent.

15 LEIPOLD; NABULSI; WHITE, *Radical Republicanism: Recovering the Tradition's Popular Heritage*.

part de l'empresari o del seu delegat està permanentment present. Les pressions per realitzar hores extres potser sense cobrar-les i allargar la jornada laboral són en multitud de casos una realitat permanent, i el temor a ser castigat fins i tot amb l'acomiadament, fa acceptar per part de molta gent assalariada aquestes imposicions.

En la tradició republicana, Aristòtil definia el treball assalariat com «esclavitud a temps parcial». ¹⁶ Molts segles després, Friedrich Engels (1820-1895) qualificava el treball assalariat de «esclavitud més abjecta que la dels negres d'Amèrica perquè estan més estretament vigilats». ¹⁷ I molt més recentment, i afegint una perspectiva més ampla, l'antropòleg David Graeber (1961-2020) ha escrit pàgines brillants sobre els «treballs de merda»: «no confondre amb els treballs porqueria: són dos conjunts diferents tot i que hi ha una intersecció no gens menyspreable», definit com «una ocupació de tan poc sentit, tan innecessària o tan perniciososa

16 ARISTÒTIL, *Política*.

17 Citat per FONTANA, *Capitalisme i democràcia, 1756-1848*.

En el sistema capitalista, a diferència d'altres societats anteriors que eren economies amb mercats, els mercats adquireixen una altra dimensió

que ni tan sols el propi treballador és capaç de justificar la seva existència, a pesar que, com a part de les condicions de treball, aquest treballador se sent obligat a fingir que la situació no és així». ¹⁸ I segons distintes enquestes citades en aquest mateix llibre de Graeber, un 37% dels treballadors i treballadores del Regne Unit van declarar que el seu treball no aportava res significatiu al món, i la mateixa resposta va ser del 40% a Països Baixos.

Tornem a anar enrere en el temps. El dret civil romà feia una clara distinció entre dos tipus de contractes de treball: la *locatio conductio opera* i la *locatio conductio operarum*. En terminologia actual diríem que el primer seria un «contracte d'obra» pel qual un particular contractava a un altre particular —un joier, per exemple— perquè realitzés una tasca que s'especificava en el contracte. En canvi, el segon seria un «contracte de serveis» pel qual un particular contractava a un altre particular perquè, durant un indeterminat període de temps, el segon realitzés les activitats indeterminades que el pri-

mer voldria encomanar-li. És força interessant que la *locatio conductio opera* es veia com un contracte que republicanament en cap cas posava en perill la dignitat del treballador, perquè establia que aquest es limitaria a realitzar el servei que raonablement podia oferir d'acord amb les particulars qualificacions que posseïa. El contracte es realitzava, doncs, entre homes lliures. En canvi, la *locatio conductio operarum* posava en qüestió la idea mateixa de llibertat republicana. En efecte, aquest segon tipus de contracte es considerava indigne d'homes lliures —i es veia com el signe de la pèrdua de la seva llibertat— perquè comportava que un particular es fes dependent d'un altre particular durant un període de temps. Ciceró (106 a.n.e.-43 a.n.e.), per exemple, va deixar escrit que la disponibilitat general, per part d'un individu, de la força de treball d'un altre, unida en contraprestació del salari, constitueix un autèntic títol de servitud per aquest darrer.

Els mercats

Els mercats sempre han existit, molt abans, evidentment, que qualsevol

economia que es pogués caracteritzar com capitalista. Però, a diferència d'altres societats anteriors que eren economies amb mercats, en el sistema capitalista els mercats adquireixen una altra dimensió. El capitalisme és una economia de mercats, no simplement amb mercats. Addicionalment, no existeix «el» mercat en singular, perquè hi ha multitud de mercats, alguns de gran importància i d'altres molt marginals i d'àmbit local. I cal tenir en compte que no existeix un sol mercat que no estigui regulat políticament. I qui pot regular legalment un mercat és l'Estat. Tot mercat està políticament regulat. «Reglamentació i mercats es van desenvolupar junts», ¹⁹ com va deixar-ho escrit l'economista hongarès Karl Polanyi (1886-1964). I actualment els mercats estan constituïts —i la reglamentació ho permet— de forma oligopòlica. Una forma de mercat que és qualsevol cosa menys els espais apolítics que la teoria econòmica *mainstream* acostuma a predicar en les facultats d'economia de quasi tot el món. Tota la cantarella de «el mercat lliure» és pura fanfàrria acadèmica en boca

18 GRAEBER, *Trabajos de mierda. Una teoría.*

19 POLANYI, *La gran transformació.*

Per què, doncs, els mercats són un àmbit on es donen dominacions? Per la configuració política que se'ls dona

de molts economistes oficials i de molts governs i partits de dretes o de determinada esquerra. En qualsevol cas, es tracta d'una deformació i falsificació del concepte.

En paraules molt precises de l'economista nord-americà Michael Hudson (1939) «conceptes que són l'antítesi del 'mercat lliure' s'han convertit en el contrari del que van significar històricament».²⁰ I remata: «Els escriptors econòmics entre els segles XVI i XX van reconèixer que els mercats lliures precisaven de supervisió pública per prevenir la formació monopòlica de preus i altres costosos llasts imposats pel privilegi. En canvi, els ideòlegs neo-liberals dels nostres dies són pèrits en relacions públiques que advoquen a favor d'interessos creats presentant el 'mercat lliure' com un mercat 'lliure' de regulació pública, 'lliure' de protecció antimonopòlica, i 'lliure' de protecció antifrau'». Cal recordar que el gran teòric de l'equilibri general, Léon Walras (1834-1910), era partidari de la nacionalització de la terra, de la banca, i la prestació pública de serveis, com el control

públic dels ferrocarrils, a la comunitat? Efectivament, «Walras sempre va creure fermament en la intervenció de l'Estat, encara que només fins al punt en que assegurés la 'igualtat de condicions' —que, en particular, requereix que la terra sigui propietat de l'Estat i que no sigui heretada per altres».²¹ Exactament el contrari de les lletanies oficials que acostumem a llegir i escoltar sobre el «lliure mercat». Walras era, al cap i a la fi, un convençut socialista.

Per què, doncs, els mercats són un àmbit on es donen dominacions? Per la configuració política que se'ls dona. No són els mercats els causants de determinades dominacions —els mercats han estat, són i seran molt útils— sinó la configuració política concreta que permet l'existència de monopolis, oligopolis, mercats de treball regulats en perjudici dels treballadors... En paraules de dos grans especialistes en sistema fiscal ja citats, Saez i Zucman: «Els governs decideixen quins mercats poden existir i quins no». Per exemple, segons els mateixos autors, «tolerar

l'elusió fiscal és una decisió dels governs». Les empreses farmacèutiques privades que han comercialitzat les vacunes contra la Covid-19 després de grans ajuts públics i que els suposarà enormes beneficis, són un exemple de mercats regulats d'una determinada manera. Les regulacions que han permès que al llarg de la pandèmia hagin augmentat molt les ja immenses grans fortunes, n'és un altre.²² Republicanament, aquestes regulacions són inadmissibles perquè suposen una amenaça a la llibertat de la majoria no rica.

En aquest sentit es pot argumentar que la majoria no rica és un gran grup de vulnerabilitat, tot i deixant ben clar que altres subgrups de vulnerabilitat —com ara dones dominades per homes, opcions sexuals reprimides legalment...— dins d'aquest gran grup. Però, què és un grup de vulnerabilitat? És un conjunt de persones que tenen en comú ser susceptibles de dominació per part d'un altre grup situat en posicions

²² COLLINS, «Updates: Billionaire Wealth, U.S. Job Losses and Pandemic Profiteers». En els primers deu mesos de la crisi pandèmica de la Covid-19, 660.000 milionaris —cenyint-nos només als EUA— han vist créixer la seva riquesa el 40%.

²⁰ HUDSON, «The Language of Looting».

²¹ MONSALVE, «A cien años de la muerte de Léon Walras: sobre su obra original (1)».

socialment dominants.²³ Republicanismament, evitar la dominació d'un grup de vulnerabilitat suposa un bé social. La supressió de la possibilitat d'amenaçar per part del grup dominant a tots els membres del grup de vulnerabilitat, no solament comporta el bé individual que pot significar l'alliberament de la situació de dominació per a un o diversos membres del grup de vulnerabilitat. En el cas d'aquest gran grup, el bé social significa impedir que la minoria rica pugui dominar a la majoria no rica. És a dir, acabant amb unes immenses fortunes que puguin permetre aquest domini.

Renda màxima i Laffer

Dues de les mesures que, ni molt menys per si soles, poden bastir aquest bé social són la renda bàsica i la renda màxima. La renda bàsica és una assignació pública monetària incondicional i universal,²⁴

res a veure, per tant, amb subsidis condicionats com la molt limitada i raquítica Renda Garantida de Ciutadania a Catalunya o la més catastròfica mesura del govern espanyol de l'ingrés mínim vital.²⁵ La renda màxima pot ser definida com l'establiment, a partir d'una determinada quantitat de riquesa, d'una taxa marginal impositiva del 100%. Abans de considerar de forma immediata i visceral que és una «proposta radical», potser calgui avaluar precedents històrics. «Els impostos són el preu que paguem per una societat civilitzada» no és una consigna que se li hagi acudit a un altermundista o a un bolxevic de les primeres dècades del segle XX: són les paraules inscrites sobre l'entrada de la seu central del Servei d'Impostos Interns de Washington D. C. El tipus marginal màxim de l'impost sobre la renda als EUA va ser d'una mitjana del 78%, i del 91% de 1951 a 1963, mentre que les gran herències es gravaven al 80% des de 1941 fins al 1976. El president Franklin Delano

Roosevelt (1882-1945) va propugnar el 1942 una taxa marginal impositiva del 100% als ciutadans que tinguessin unes rendes superiors als 25.000 dòlars anuals —poc menys de 400.000 dòlars actuals. No ho va aconseguir, però poc després es va establir una taxa del 94% a les fortunes per sobre dels 200.000 dòlars. No va ser una renda màxima, però s'hi acostava. I el Regne Unit va arribar a tenir taxes marginals màximes de l'impost sobre la renda que de 1941 a 1952 va arribar al 98%! I fins els anys 1970 en cap cas va baixar del 89%. El moderat Thomas Piketty (1971) en el seu llibre *Capital i ideologia* proposa uns tipus impositius molt moderats segons la següent escala: qui disposi de 100 vegades el patrimoni mitjà, se li aplicaria un tipus del 10%; qui el tingui de 1.000 vegades, del 60%; qui el tingui de 10.000 vegades, del 90%. No cal precisar que aquestes imposicions no serien exactament una renda màxima, però aquesta última imposició del 90% s'hi acostaria.²⁶

La principal objecció que acostuma a posar-se a les taxes impositives molt altes és que recaptin menys

23 Definició lleugerament modificada de DOMÈNECH, «Solidaridad».

24 Per a un estat de la qüestió filosòfico-política republicana de la proposta i del seu finançament, hi ha una immensa bibliografia. Per exemple, ARCARONS; RAVENTÓS; TORRENS, *Renda bàsica incondicional: una*

propuesta racional y justa; RAVENTÓS, *La renta básica. ¿Por qué y para qué?*

25 Que sembla haver aconseguit una difícil unanimitat: excepte els seus dissenyadors, tothom considera aquest subsidi catastròfic, insuficient, mediocre o mal dissenyat.

26 PIKETTY, *Capital i ideologia*.

Igualtat i llibertat no es contraposen: es necessiten mútuament. Són republicanament indisociables

impostos. El prodigi que explica això és la famosa corba inventada per Arthur Laffer (1940), Medalla Presidencial de la Llibertat atorgada per Donald Trump (1946). La corba de Laffer és un de tants mites de la teoria econòmica *mainstream*, i dogma per a molts governants. Alguns economistes la consideren directament un frau. Una bona i senzilla explicació de la totèmica corba és aquesta: «La corba tenia com a objectiu mostrar que amb un tipus fiscal del 100% ningú es molestaria en treballar i els ingressos fiscals es reduirien a zero, llavors rebaixar el tipus fiscal a gairebé qualsevol punt ha de produir inevitablement un increment en els ingressos fiscals».²⁷ Com els esmentats Saez i Zucman, entre d'altres, han especificat, que el percentatge tipus per als rics podria arribar a situar-se entorn al 75-80%. Una concreció que mai apareix en el repertori dels pèrits en legitimació de les rebaixes d'impostos a tothom, però especialment als rics.

27 WALDMAN, «The Man Who Liberated the Republican Party». I continua: «Era una idea que, malgrat ser idiota en el seu nucli, mostrava un potent atractiu. Podem retallar impostos i elevar la recaptació? Reduir el dèficit sense haver de prendre opcions difícils? Quina manera tan espectacular que guanyin tots!».

Finalment, una constatació. La història de la humanitat és una llarga sèrie de dominacions opressores, però també és l'evidència de multitud de resistències contra aquestes dominacions. Fou Bertolt Brecht (1898-1956) qui va deixar magistralment escrit que «la injustícia és humana, però més humana és la lluita contra la injustícia». Sempre podem trobar les més infames situacions d'injustícia i desigualtats junt amb lluites per intentar vèncer, reduir o suprimir aitals realitats. El republicanisme democràtic, i més tard al llarg dels dos darrers segles el que podríem sense gaire dubte denominar republicanisme socialista, ha inspirat i ha format part important d'algunes d'aquestes resistències contra les distintes dominacions i explotacions. I donades les societats que tenim al 2021, el republicanisme pot aportar alguna comprensió i motivació per intentar fer una societat de dones i homes lliures. Igualtat i llibertat no només no es contraposen: es necessiten mútuament. Són republicanament indisociables. ■

■ Bibliografía

ARCARONS, Jordi; RAVENTÓS, Daniel; TORRENS, Lluís. *Renta Básica Incondicional. Una propuesta de financiación racional y justa*. Barcelona: Serbal, 2017.

ARISTÒTIL. *Política*. Madrid: Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, 1997.

BERTOMEU, María Julia. «Pobreza y propiedad. ¿Cara y cruz de la misma moneda? Una lectura desde el republicanismo kantiano». A *Isegoría*, núm. 57, pàg. 477-504, 2017.

BLACKSTONE, William. *Commentaries of the Laws of England*. A KATZ, Stanley (ed.). Chicago: University of Chicago Press, (1979 [1765-1769]).

CASASSAS, David; MARTÍNEZ-CAVA, Julio; RAVENTÓS, Daniel. «Socialismo y renta básica. Razones republicanas de la propuesta». A *Revista Internacional de Pensamiento Político*, vol. 15, pàg. 37-56, 2020.

COLLINS, Chuck. «Updates: Billionaire Wealth, U.S. Job Losses and Pandemic Profiteers» [en línia]. A *Inequality.org*, de 24 de febrer de 2021. Disponible a: <www.inequality.org>.

DOMÈNECH, Antoni. «Solidaridad». A *Viento Sur*, núm. 50, pàg. 155-157, 2000.

DOMÈNECH, Antoni. *El eclipse de la fraternidad. Una revisión republicana de la tradición socialista*. Barcelona: Crítica, 2004.

DOMÈNECH, Antoni. «Dominación, derecho, propiedad y economía política popular –Un ejercicio de historia de los conceptos» [en

línia]. A *Sin Permiso*, de 29 de novembre de 2009. Disponible a: <www.sinpermiso.info>.

DOMÈNECH, Antoni; RAVENTÓS, Daniel. «Property and Republican Freedom: An Institutional Approach to Basic Income». A *Basic Income Studies*, núm. 2(2), pàg. 1-8, 2007.

FONTANA, Josep. *Capitalisme i democràcia, 1756-1848*. Barcelona: Edicions 62, 2019.

GRAEBER, David. *Trabajos de mierda. Una teoría*. Barcelona: Ariel, 2018.

HUDSON, Michael. «The Language of Looting» [en línia]. A *Counterpunch*, de 23 de febrer de 2009. Disponible a: <www.counterpunch.org>.

LEIPOLD, Bruno; NABULSI, Karma; WHITE, Stuart. «Introduction: Radical Republicanism and Popular Sovereignty». A LEIPOLD, Bruno; NABULSI, Karma; WHITE, Stuart. *Radical Republicanism: Recovering the Tradition's Popular Heritage*. Oxford: Oxford University Press, 2020.

MANJARÍN, Edgar. «Marx y la tradición iusnaturalista en un mundo industrializado». A *Daimon*, núm. 81, pàg. 145-160, 2020.

MARTÍNEZ-CAVA, Julio. *Gorros frigos en la guerra fría. El socialismo republicano de E. P. Thompson*. Tesi doctoral presentada a la Universitat de Barcelona, 2020.

MONSALVE, Sergio. «A cien años de la muerte de León Walras: sobre su obra original (1)» [en línia]. A *Cuadernos de Economía*, de desembre de 2010. Disponible a: <www.scielo.org.co>.

MUNDÓ, Jordi. «Las relaciones fiduciarias y sus contextos: continuidades, analogías y metáforas». A *Daimon*, núm. 81, pàg. 7-16, 2020.

PIKETTY, Thomas. *Capital i ideologia*. Barcelona: Edicions 62, 2019.

POLANYI, Karl. *La gran transformació*. Madrid: Ediciones La Piqueta, 1989.

RAVENTÓS, Daniel. *La renta básica ¿Por qué y para qué?* Madrid: Catarata, 2021.

SAEZ, Emmanuel; ZUCMAN, Gabriel. *El triunfo de la injusticia*. Madrid: Taurus, 2021.

SZLINDER, Maciej. «Republicanismo, socialismo y renta básica. Entrevista a Antoni Domènech». A *Sin Permiso*, núm. 16, pàg. 117-124, 2018.

WALDMAN, Paul. «The Man Who Liberated the Republican Party» [en línia]. A *The American Prospect*, de 10 de juny de 2019. Disponible a: <www.prospect.org>.